Het overlijden van de staatsmanvolksvertegenwoordiger, Winston Churchill. aan wie ook ons volk zo ontzaglijk veel dank is verschuldigd, betekent tevens een oproep tot versterkte bezinning op de waarde van de parlementaire demokratie voor bet beleven van onze vrijheid. Voelen wij ons gelukkig met onze parlementaire demokratie die wij nu - met onze vrijheid - weer bijna twintig jaar terug hebben? Alom kritiek en studies de basis van partijvorming, het kiesstelsel, het reglement van orde van de Kamer, de communicatie met ons volk. Bij alle terecht ondernomen pogingen om de werking van ons staatkundige stelsel te moderniseren en te verbeteren, blijft toch een kernvraag van onze demokraties kan het parlement reële invloed uitoefenen op het regeringsprogram en het regeringsbeleid en wordt die invloed in feite waar nodig ook uitgeoefend? Vóór dat ik op die vraag aan de hand van de feitelijke ontwikkeling in het afgelopen jaar nader inga, wil ik eerst het Regeringsbeleid belichten. Ik zal daarbij summier en dus bewust onvolledig zijn; U beschikt over een meer uitgebreid verslag. Het Kabinet Marijnen is met grote werkkracht aan de arbeid. Belangrijke onderdelen van het Regeringsprogram zijn verwezenlijkt of worden aangepakt; Ook tal van niet in het Akkoord van Wassenaar voorziene onderwerpen (ik denk aan tal van maatregelen tot conjunctuurbeheersing, de loterijwet, de Wet Installaties Noordzee enz.) waren aan de orde. Onder het beleid van Minister Bogaers werden, voor het eerst sinds de oorlog, in ons land vorig jaar meer dan 100,000 huizen gebouwd, terwijl op tal van beleidsonderdelen met kracht aan de toekomst wordt gewerkt, waarbij naast het produktieprobleem ook het hete hangijzer van het huurvraagstuk niet uit de weg is gegaan. Minister Veldkamp verwezenlijkt met niet aflatende daadkracht voor ons volk een stelsel van sociale zekerheid, zonder daarbij, alsmede bij het voeren van het loonbeleid het zicht op de economische werkelijkheid te verliezen.

Het krachtige landbouwbeleid, in nationaal en in Europees verband gevoerd door Minister Biesheuvel, levert reeds belangrijke positieve resultaten op. Met voortvarendheid zijn op het gebied van Justitie tal van moeilijke vraagstulclcen aangepakt door Minister Scholten. Minister Witteveen en Saatssecretaris van den Berghe brachten een evenwichtige,strukturele herziening van de In- komsten-en Loonbelasting en van de Vermogensbelasting tot stand, terwijl op korte termijn een nieuwe regeling van de Vennootschapsbelasting aan de orde zal komen. Minister Luns, die een internationaal begrip is geworden, laat zich ook onder de moeilijke omstandigheden die wij momenteel beleven in het internationale vlak,niet van de wijs brengen. Het Ministerie van Defensie leek er vroeger een waaraan geen eer te behalen viel. Maar wij mogen toch nu al wel zeggen, dat wij bewondering hebben voor de wijze waarop Minister de Jong en op organisatorisch én op financieel gebied de zaken ter hand heeft genomen waarop hij de defensie, waarmede zo vele lagen uit onze bevolking te maken hebben, bezig is een menselijk en sociaal aanzien te geven. Onder leiding van Minister President Marijnen kwam dit Kabinet al vóór de helft van de rit tot daden die ons kunnen aanspreken. Toch voelde de Kamer en met name onze Praktie zich in het afgelopen jaar geroepen zich met betrekking tot een aantal belangrijke beleidsonderdelen kritisch en soms zeer kritisch op te stellen. Ik keer nu terug tot de vraag die ik U in het begin voorlegde over de al of niet reële invloed van het parlement en meer in het bijzonder van onze fraktie op de feitelijke gang van zaken. Ik herinner aan de ernstige bezwaren van de fraktie tegen het opleggen van nieuwe lasten aan de partikuliere sektor zonder een tastbaar perspektief met betrekking tot de verlaging van de Loon- en Inkomstenbelasting in 1965 aan onze zeer kritische houding met betrekking tot het middenstandsbeleid, en het regionale industrialisatiebeleid, alsmede aan onze onverbloemde wensen met betrekking tot de ontwikkelingshulp en wel in het bijzonder ook ten behoeve van de partikuliere initiatieven daarbij.

In het "bestuurlijke vlak verwachten wij dat de motie-Aarden in de Bijlmermeerkwestie - een motie waartegen de Minister zich geenszins heeft verzet - een stimulans zal vormen tot het constructief denken over een aan moderne eisen aangepast agglomeratie"beleid. De impasse, waarin het radio- en televisie"beleid dreigde te geraken, werd doorbroken door een vrij ruwe stoot onzerzijds in de vorm van de motie-Baeten. Ik kom straks nog te spreken over een aantal andere aangelegenheden - met name in het strukturele vlak - die ons na aan het hart liggen en die wij in de politieke discussie grote nadruk hebben gegeven. Wat de "beleidsonderdelen betreft die ik U tot nu toe noemde, en waarvan ik slechts heel kort aanduidde hoe de Kamer kritisch-richtinggevend optrad, heeft de Regering haar beleid aangepast of geaktiveerd. Wie nog mocht twijfelen of, juist bij een parlementair Kabinet, de Kamer nog wel wezenlijke invloed kan en wil uitoefenen, vermag in de nuchtere werkelijkheid van vandaag het antwoord te vinden. Wie zich in dat verband soms nog mocht afvragen of de katholieke Fraktie daarbij - op vele terreinen in vruchtbare samenwerking met de katholieke partij - haar beleid, zoals wel eens is gesuggereerd, vooral laat bepalen door een soort regeringsgezinde meegaandheid, vindt eveneens een duidelijk wederwoord in de praktijk van het afgelopen jaar. Nu moet ik tot eer van het Kabinet zeggen, dat dit in belangrijke zaken onze stem heeft verstaan. Wij mogen bepaald spréken van een vruchtbaar gemeen overleg. Sommigen menen zelfs dat op té veel terreinen het Kabinet door het parlement is geregeerd| sommigen verwijten het Kabinet inschikkelijkheid, Ik wil dit niet doen. Regering en Kamer behouden beiden hun eigen verantwoordelijkheid! maar wanneer het Kabinet meent - ook in bepaalde belangrijke zaken - het rekening houden met duidelijke wensen van de Kamer in overeenstemming te kunnen brengen met zijn eigen verantwoordelijkheid, past ons waardering voor het feit, dat dit dan ook in de praktijk geschiedt. Toch hoop en verwacht ik dat het parlement, nu de aanloopfase van het Kabinet wel ongeveer is gepaseeerd, niet meer in die mate als in het jongste verleden het geval was, als corrector en promotor zal hoeven optreden. Voordat ik als tweede onderdeel van mijn beschouwing aandacht ga wijden aan enige strukturele vraagstukken wil ik eerst nog even stilstaan bij de financieel-fiscale politiek

Wederwoord aan degenen die de parlementariërs verwijten dat zij eenzijdig pleiten voor belastingverlaging en uitgavenverhoging, O.a, citaat uit rede van Minister Andriessen van 30 oktober 1964 te Rotterdam volgens het persverslag? "Als de partikuliere sektor meer uitgeeft is de overheid vrijwel gedwongen te volgen en voor parlementariërs is het bijna een levensvervulling om nieuwe uitgavenposten aan te geven. De theorie geeft een aardige kist met instrumenten (voor conjunctuurpolitiek), maar als je daarin gaat grabbelen blijkt er meestal een slopershamer uit te komen of een veel te fijn tangetje. En als je al eens iets goeds vindt dan gaan de politici op de kist zitten." In dat verband herinnering aan mijn betoog bij de Algemene Politieke Beschouwingen: de overheidsbesparingen als aandeel in de nationale besparingen stegen van 14% 1957 naar 25% in 1960 naar 33% in 1964 en 34% in 1965. De druk van de directe belastingen werd verzwaard ten opzichte van die der indirecte. De nationale schuld daarentegen daalde: in 1957 bedroeg deze nog ongeveer 57% van het nationaal inkomen, in 1965 nog slechts ongeveer 35%. Met kracht dient onder meer het vraagstuk te worden aangepakt dat het aandeel van de partikuliere besparingen in de nationale besparingen moet worden opgevoerd. Bij een stijging van het werknemersaandeel in het nationale inkomen past een krachtig beleid om brede lagen van de werknemers in de sfeer van de duurzame vermogensvorming te betrekken. Met betrekking tot het Europese beleid herinnering aan het standpunt van de Fraktie bij Algemene Politieke beschouwingen. Integrale samengang tussen economische en politieke eenwording. Blijvende wenselijkheid van toetreding van Engeland en andere Europese landen, tot een Europese economische én - met moeite tot stand te brengen - politieke gemeenschap, beide op communautaire basis. Terecht heeft de Regering het meespreken van Engeland over plannen in de richting van politieke eenwording niet als prealabele conditie voor haar deelname aan zulk een overleg gesteld. De beschouwing van de socialistische Engelse premier Wilson op 16 februari in het Lagerhuis met betrekking tot de houding van Engeland jegens de Europese Gemeenschap was ontwijkend en teleurstellend. Mij lijkt het geenszins uitgesloten dat in de toekomst de politieke obstakels

regering) voor toetreding van Engeland en andere Europese landen zullen kunnen verdwijnen. Wat kan geschieden om zo goed mogelijk te voorkomen dat dan voor Engeland economisch- strukturele obstakels zullen zijn ontstaan, De Gemeenschap zelf kan en mag de groei van haar economische struktuur immers niet stil zetten. Ik heb U in mijn betoog tot nu toe kunnen wijzen op een aantal daden van het Kabinet waarvoor wij grote waardering hebben. Ik heb ook een aantal terreinen van beleid belicht ten aanzien waarvan wij ons kritisch tot zeer kritisch en met pogingen tot opbouwende beïnvloeding van het beleid hebben opgesteld. Een derde categorie van onderwerpen wordt gevormd door een aantal strukturele vraagstukken waarbij naar onze mening het beleid van het Kabinet nog veel meer uit de verf moet komen. Ik noem U enkele kernvragen, die juist ook in ons eigen werkprogram zo veel nadruk hebben gekregen; Ik noem IJ het gehele maatschappelijke welzijnsbeleid, waarbij wij een meer geïntegreerde beleidsvisie - het is heus niet alleen een kwestie van geld uit de schatkist - verlangen met betrekking tot zaken als rekreatiesport- jeugdwerk- kunsten- volksgezondheid- maatschappelijk werk en ruimtelijke ordening. Een duidelijker beeld is hier ook gewenst van de verhouding tussen overheid en partikulier initiatief, wat hun beider verantwoordelijkheden betreft. De motie-Engels op het terrein van het maatschappelijk werk is daarvan een aanduiding. In de tweede plaats wil ik met klem aandacht blijven vragen voor de demokratisering van ons onderwijs. Langzamer- hand dringt de gedachte wel door dat het probleem niet zo zeer ligt in een zo ruim mogelijke doorstroming van het VHMO naar het hoger onderwijs, maar dat het kernprobleem vooral ligt in een zo ruim mogelijke doorstroming van kinderen van alle lagen van ons volk van het LO naar het VHMO. Het onderzoek naar de werkelijke oorzaken van dit verschijnsel - dat zowel uit algemeen menselijk oogpunt diep te betreuren is en dat bovendien voor de gemeenschap onnodig talent verloren laat gaan - lijkt nu wel goed op gang te komen. Men is financiële en psychologische faktoren op het spoor en nog onlangs wees het Sociologisch Instituut te leiden op een geconstateerd onvoldoende vermogen tot taalgebruik bij veel kinderen. Wij hopen dat de overheid binnen afzienbare tijd

ook een. ruim gebruik zal gaan maken van de resultaten der verrichte onderzoekingen. Hier zijn grote belangen van een in geestelijk en sociaal-economisch opzicht evenwichtige maatschappij in het geding. In de derde plaats wil ik hier een onderwerp naar voren brengen waaraan de christelijke politiek reeds jaren - gedurende geruime tijd zelfs in vrij eenzaam pionierswerk -een uitermate groot gewicht voor onze gehele maatschappelijke ontwikkeling heeft toegekends het scheppen van een levende sociaal-economische demokratie met een verbreiding in alle lagen van ons volk van bezitsvorming en medezeggenschap. In haar verklaringen heeft de Regering tot uiting gebracht dat ook zij daaraan zeer grote waarde toekent. Wat de bedrijfsorganisatie betreft is dit enige tijd geleden onder meer gebleken uit een adviesaanvrage aan de Sociaal Economische Raad. Zojuist zijn wij ingelicht over een nieuwe adviesaanvrage betreffende het rapport van de Commissie Verdam over het ondernemingsrecht en meer in het bijzonder een over het instituut der ondernemingsraden. Wie de teksten van deze regeringsstukken leest kan niet meer zeggen dat de Regering zich in deze zaken vrijblijvend zou hebben opgesteld. Duidelijk wordt uitgesproken dat men het wenselijk vindt dat de ondernemingsraden ook op economisch gebied meer inhoud krijgen. Sommige voorstellen van de Commissie Verdam (met name wat betreft de jaarverslaggeving en het enquêterecht) worden al direct positief benaderd, terwijl bij de SER bovendien op spoed wordt aangedrongen. Ik concludeer hieruit ik acht het juist en juich het toe - dat dit Kabinet in zijn parlementaire periode met wetsvoorstellen terzake wil komen. Zo juist heeft ons ook bereikt de Memorie van Antwoord op het voorlopig vermag met betrekking tot de Algemene Premiespaarwet, met diverse bijlagen, waarin Minister Veldkamp als eerste ondertekenaar meer concreet het beleid van dit Kabinet op het stuk van bezitsvorming, winstdeling, vermogensaanwasdeling ontvouwt. Ofschoon nog niet alle wensen uit ons werkprogram worden vervuld wil ik toch wel mijn waardering uiten voor de richting waarin het beleid van het Kabinet en in het bijzonder van Minister Veldkamp zich ook op dit struktureel- maatschappelijke gebied gaat bewegen. Een duidelijk tastbaar bewijs daarvan acht ik wel gelegen in de weliswaar nog niet uitgewerkte, maar toch globaal aangeduide voornemens met

betrekking tot het gebruik van 100 miljoen gulden als een soort stimulerend premie- en garantiekapitaal om vermogensvormingsprojekten onder brede lagen van ons volk van de grond te krijgen. U kunt er van verzekerd zijn, dat onze Praktie dit gehele beleid nauwlettend zal blijven volgen en krachtig zal blijven stuwen. Tenslotte wil ik nog een ogenblik Uw aandacht vragen - in het kader van de strukturele vraagstukken - voor een onderwerp dat voor de vrijetijdsbesteding van steeds grotere betekenis wordt met name naar mate het algemeen sociaal-economisch welvaartspeil stijgt? het radio- en televisiebeleid. Reeds bij de behandeling van het wetsontwerp Installaties Noordzee, de zgn. RM-wet, heeft onze Praktie met nadruk gesteld dat het niet alleen er om kan gaan iets te verbieden 1 dat niet in ons rechtsstelsel past, maar dat tevens door invoering van reklame en meer openheid in het omroepbestel voor luisteraars en kijkers ruimere kansen zouden moeten worden geschapen om op zo goed mogelijk niveau de vele en geschakeerde behoeften aan informatie, vorming en ontspanning te bevredigen. Wij hebben onze gedachten bij de behandeling van de onderwijsbegroting in algemene zin aan de regering voorgelegd ter ernstige overweging. Ik behoef die hier niet te herhalen. De Regering heeft, in aansluiting op de motie- Baeten, aktie op korte termijn aangekondigd. Wij hopen van harte dat het Kabinet en in het bijzonder Minister Bot er in zullen slagen een stelsel te ontwikkelen - dat uiteraard niet definitief behoeft te zijn - waardoor de doeleinden die ik U noemde kunnen worden bereikt, De Regering zal zich hiermede in een materie, die de geesten té lang verdeeld hield, grote verdienste kunnen verwerven, De ontwikkeling der geestelijke behoeften de techniek en de economie eisen een oplossing. Wellicht zullen niet allen daardoor evenzeer bevredigd worden, maar ons aller inspanning mag toch worden gevraagd om een impasse te helpen doorbreken die al te lang duurde. Ik wil mij veroorloven in dit verband toch nog een enkele gedachte in overweging te geven. Wat de televisie betreft zou ik er voor willen pleiten dat niet alleen in beginsel ruimere kansen worden geschapen voor gegadigden en kijkers, maar dat binnen de mogelijke termijnen ook alle technische mogelijkheden ten behoeve van alle zendgemachtigden worden aangewend, het verschaffen van voldoende beschikbare studio- ruimte daarbij niet uitgesloten.

Wat de radio betreft waag ik het nog eenmaal terug te grijpen naar een opmerking die ik vorig jaar op het Overijssels Appel over radio Veronica heb gemaakt. Die opmerkihg luidde; "Wie zijn oren de kost geeft zal - of hij het prettig vindt of niet - moeten erkennen, dat radio Veronica in een behoefte blijkt te voorzien." Die opmerking heeft toen hier en daar wel wat stof doen opwaaien. Ik heb de indruk dat die stof nu wel enigszins verwaaid is. Persberichten maakten gewag van een voornemen dat aan de zijde van de Regering zou bestaan om bij een verdwijnen van radio Veronica, waarop een internationaal verdrag van toepassing gaat worden, te bevorderen, dat op een derde PM-net overwegend lichte muziek ten gehore zou worden gebracht. Als deze berichten juist zijn vraag ik mij toch wel af of aldus aan het toch honorabele verlangen in het bijzonder van huisvrouwen, van automobilisten, van jongeren en van werknemers in bedrijven om op eenvoudige wijze op een door hen gewenst moment ontspanningsmuziek te kunnen beluisteren, tegemoet wordt gekomen. Het schijnt immers dat het derde FM- net slechts op 50% a 60% der radiotoestellen kan worden ontvangen. Ik vraag mij dan ook af of Overheid en zendgemachtigden niet in onderling overleg een zodanige samenwerking tussen de zendgemachtigden zouden runnen bevorderen, dat wie dit wenst op een van onze Nederlandse radiostations gedurende de gehele dag ontspanningsmuziek kan beluisteren. Ik maak deze opmerking niet om maar iéts af te dingen op de grote taak I der omroeporganisaties om tot onze geestelijke vorming op velerlei terrein bij te dragen. Ik sla deze taak onverkort hoog aan. Ik wil alleen pleiten voor meer doeltreffende wegen om de blijkbaar in onze tijden stijgende ontspanningsbehoefte op verantwoorde wijze te kunnen beredigen. Een beoordeling van de politieke werkelijkheid in ons land zou onvolledig zijn wanneer deze beperkt zou blijven tot een beschouwing over de resultaten van het beleid en over een beleid in wording, zoals dat in samenwerking tussen de vier regeringspartijen wordt gevoerd. Ik wil dan ook nog enige aandacht besteden aan de opstelling van de oppositie. Ik kan niet anders zeggen dan dat ik waardering kan opbrengen voor de intelligente en aktieve wijze waarop onder leiding van dr. Vondeling de socialistische oppositie werkzaam is. Veel eer viel er overigens voor de oppositie niet te behalen.

Weliswaar werd tégen een aantal wetsontwerpen gestemd, (strulcturele belastingherziening, Drank- en Horecawet, enz,) maar anderzijds stelde de oppositie zich in vele gevallen ook positief op (ditmaal aanvaarding van gehele Defensiebegroting, aanvaarding van de verlaging van loon- en Inkomstenbelasting, enz.). De opzienbarende onthullingen over de aardgasvoorraden die dr. Vondeling meende te kunnen doen bleken nog niet aantoonbaar. Het initiatief-wetsontwerp met betrekking tot de prijsbeheersing van onroerend goed is voorshands nog niet praktisch verwezenlijkbaar gebleken. Ik meen te mogen zeggen dat voor de belangrijkste beleidsonderdelen de oppositie tot nu toe in deze parlementaire periode bepaald geen duidelijk aansprekende en bruikbare alternatieven heeft geboden. Wanneer dit Kabinet de positieve resultaten, die voor brede lagen van ons volk reeds konden worden bereikt, nog in versterkte mate vergezeld zal doen gaan van een aanpak der wezenlijke strukturele vraagstukken in onze samenleving - enige contouren tekenen zich reeds positief af - zullen wij aan het einde van deze parlementaire periode hopenlijk kunnen zeggens belangrijke onderdelen uit ons eigen KVP-werkprogram konden worden verwezenlijkt. Ik wil mijn rede niet eindigen zonder twee vrienden uit ons midden persoonlijk te hebben toegesproken. De een is afwezig, de ander bevindt zich onder ons. Oud-collega Janssen heeft gemeend dat zijn gezondheidstoestand een Kamerlidmaatschap niet mogelijk maakt en hij heeft daaruit de U bekende consequentie getrokken. Het is mij bekend hoe ontzaglijk veel werk hij voor de katholieke politiek en voor de publieke zaak in het algemeen heeft verzet, ten dele zichtbaar en tastbaar, ten dele in stilte. Onze Praktie betuigt hem voor dit alles onze diepe dank, ons oprecht respekt en onze blijvende vriendschap . Vorig jaar heb ik U gezegd dat ik collega Andriessen nog voor één jaar bereid had mogen vinden als vice-voorzitter van de Praktie op te treden. Dit jaar is teneinde en hij is opgevolgd door collega v.d. Ploeg in die kwaliteit. Beste Andriessen, ik heb er behoefte aan je namens onze Praktie te zeggen hoe bijzonder dankbaar wij zijn - en ik heel in het bijzonder - voor je bereidheid mij met je wijsheid en

ervaring en soms ook met je ongebluste vuur bij te staan. Ik wil het nog ruimer stellens je inzet voor de katholieke politiek in Partij en Praktie gedurende een indrukwekkende reeks van jaren, met een nauwelijks te evenaren ijver en een aanstekelijke strijdbaarheid, dit alles is voor een jongere generatie van grote inspiratieve kracht. De op het algemeen belang afgestemde katholieke politiek - ik stel het liever zoals ik het zie christelijk geïnspireerde politiek waarvoor je je gelukkig ook nu nog wilt inzetten,-staat voor verre van eenvoudige opgaven. Maar naar mijn vaste overtuiging wordt haar bestaansrecht nog vrijwel dagelijks in de praktijk bewezen. Een bestaansrecht voor de opbouw; van de wereld van morgen waarover ons werkprogram spreekt. Een wereld die wij nationaal en internationaal meer menswaardig en leefbaar willen helpen maken voor alle lagen van de volkeren.